

ninin tavanında ortada sekiz kollu büyük bir yıldız, kenarlarında buna paralel "L" biçiminde, üçgenlerle sonuçlanan dört adet kartuş bulunmakta, bunların içinde de beyaz, siyah, yeşil ve kırmızı ile resmedilmiş örgü motifleri, yıldızlar ve şemseler yer almaktadır. Yapıdaki diğer mekânların tavanları "çubuklu" denilen türdedir. Hünkâr mahfilisiyle buna bağlı birimlerin duvarlarında dikdörtgen panoların içine rûmillerle dolu şemseler ve köşebentler resmedilmiştir.

Hasîrizâde Tekkesi'ndeki bezemelerin en ilginç, kadınlar mahfiline ait kafeslerin üzerine resmedilmiş olan hurma ağaçlarıdır. Osmanlı süsleme sanatında diğer birtakım bitkilere oranla pek az kullanılmış olan bu motifin varlığı, hurmanın Sa'diyye tarikatı erkânında önemli bir sembolik yerinin olmasıyla açıklanabilir. Özellikle bu bağlamda "hurma tekbirmek" olarak adlandırılan tarikata intisap töreninde dervişlere şeyhleri tarafından tekbirle hurma yutturulması söz konusu bezemeyi anlamlı kılmaktadır. Örneklerine az rastlanan, kafes üzerine boyama tekniğini sergilemesi bakımından önemli olan bu kafesler de son yıllarda eski eser yağmacılarının hışmına uğramıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvanşarâyi, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 305; *Âsî-tâne Tekkeleri*, s. 13; *Dersâadet ve Bilâd-ı Selâse Nüfus-ı Millisine Mahsus İstatistik Cedvelidir*, İstanbul 1301, s. 56; *Mecmûa-i Cevâmi'*, II, 14-15; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 241; *1328 Senesi İstanbul Belediyesi İhsâiyat Mecmuası*, İstanbul 1329/1913, s. 21; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 270; Mehmed Ziyâ, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1928, II, 226-228; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 810-812; a.mlf., *Son Asır Türk Şairleri*, s. 291-293, 983-985, 1671-1672; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Akbatu), s. 12; M. Baha Tanman, "Relations entre les semahane et les türbe dans les tekke d'Istanbul", *Ars Turcica / Akten des VI. Internationalen kongresses für Türkische Kunst*, München 1987, s. 316-317; a.mlf., "Hasîrizâde Tekkesi", *STY*, VII (1977), s. 107-142; a.mlf., "Hasîrizâde Tekkesi", *DBİst.A*, IV, 6-9; R. Lifchez, "Lodges of Istanbul", *The Dervish Lodge-Architecture*, Berkeley 1992, s. 88, 90-93; Mustafa Özdamar, *Dersâadet Der-gâhları*, İstanbul 1994, s. 190-191; Midhat Seretoğlu, "Sütlüce ve Üç Hattat Mezanı", *HM*, sy. 3 (1977), s. 13-17; a.mlf., "Halıcıoğlu'ndan Kasımpaşa'ya", a.e., sy. 4 (1977), s. 15-21; a.mlf., "Kasımpaşa", a.e., sy. 5 (1977), s. 48-53; Bilgin Turnalı - Esin Yücel, "İstanbul'daki Bazı Tekkelerin Yerlerine Dair Bir Araştırma", *VD*, XVIII (1984), s. 145-147; Hatice Aynur, "Saliha Sultan'ın Dügün Töreni ve Şenlikler", *TT*, XI/61 (1989), s. 35; Nihat Azamat, "Elif Efendi, Hasîrizâde", *DİA*, XI, 37-38; Ekrem Işın, "Sa'dîlik", *DBİst.A*, VI, 393-395.

M. BAHA TANMAN

HASİSLİK

(bk. CİMRİLİK).

HASKEFİ

(الحصكفي)

Alâüddin Muhammed
b. Ali b. Muhammed
el-Haskefi ed-Dımaşkı
(ö. 1088/1677)

Hanefî fakihî.

1025 (1616) yılında Şam'da doğdu. Aslen Hasankeyfli (Hısnıkeyfâ) bir aileden olup bundan dolayı Haskefi nisbesiyle anılır. İlk tahsilini babasının ve Şam hatibi Muhammed b. Tâceddin el-Mehâsinî'nin yanında yaptı. Uzun süre bu hocasının derslerine devam etti ve *Şahîh-i Buğârî* dersinde onun yardımcısı oldu. Daha sonra Remle'de Hanefî âlimi Hayreddin er-Remlî, Kudüs'te Fahreddin b. Zekeriyâ el-Makdisî'den ders aldı. 1060'ta (1650) hacca gitti. Medine'de Safiyyüddin Ahmed b. Muhammed el-Kuşâşî'nin derslerini takip etti. Ayrıca Mansûr b. Ali es-Sütühî, Eyyûb el-Halvetî es-Sâlihî, Abdülbâki b. Abdülbâki el-Ba'fî gibi âlimlerden faydalandı.

Muhammed Emîn el-Muhibbî'nin kaydettiğine göre önceleri maddî sıkıntı içinde bulunan Haskefi 1073'te (1663) İstanbul'a gitti ve burada Sadrazam Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın takdirine mazhar olarak Şam'da Çakmakıye Medresesi'ne müderris tayin edildi. Ancak bu görevden vazgeçince talep ettiği Şam müftülüğüne getirildi. Burada beş yıl kaldı ve Muhammed b. Yahyâ el-Habâz vefat edince (1075/1664-65) onun yerine Emeviyye Camii'nde hadis derslerini verdi. Bir süre sonra kendisini çekeyenlerin şikâyetleri üzerine her iki görevinden de alınarak Selimiye Medresesi'ne tayin edildi. Burada bir yıl kaldıktan sonra İstanbul'a giderek Şeyhülislâm Min-kârîzâde Yahyâ Efendi ile görüştü ve şikâyetlerini ona bildirdi. Bunun üzerine Kâre ve Aclûn kadılıkları uhdesine verildi, ayrıca Emeviyye Camii'ndeki görevine iade edildi. Sadrazam Fâzıl Ahmed Paşa o sırada Girit seferinde bulunduğundan Haskefi de Girit'e gitti. Sadrazamın iltifatına mazhar oldu ve fethedilen Kandiye'de (Eylül 1669) fetih hutbesini okudu. Burada Hama kadılığı da uhdesine verildi. Tekrar Şam'a dönen Haskefi

bir süre ders verdiyse de vefatına dair bir haber İstanbul'a ulaşınca müderrislik ve kadılık görevlerinden alınmış oldu. Bu yüzden bir müddet boşta kaldı ve Suriye nakibi Muhammed b. Kemâleddin b. Hamza vefat edince Şam Takaviye Medresesi'nde görevlendirildi. Ardından İstanbul'a gitti ve bu görevine Sayda kadılığı eklendi. Şam'a dönerek vefatına kadar ders vermeye devam etti. Devrinde Hanefî ulemâsının önde gelenlerinden biri olan ve aralarında İsmâil b. Ali el-Müderres, Dervîş b. Nâsir el-Hulvânî, İsmâil b. Abdülbâki el-Kâtib el-Yâzîcî, Ömer b. Mustafa el-Vezzân ve *Hulâşatü'l-eger* müellifi Muhibbî gibi âlimlerin de bulunduğu birçok talebe yetiştiren Haskefi 10 Şewal 1088 (6 Aralık 1677) tarihinde vefat etti ve Bâbüssağır Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *ed-Dürri'l-muhtâr*. Şemseddin Muhammed b. Abdullah et-Timurtaşî'nin (ö. 1004/1595) fıkha dair *Tenvirü'l-ebşâr* adlı eserinin şerhidir. 1071 (1661) yılında kaleme alınan ve Süleymaniye Kütüphanesi ile (meselâ bk. Esad Efendi, nr. 687, Hamidiye, nr. 490, Fâtih, nr. 1681-1684, Kılıç Ali Paşa, nr. 382) Şam Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (M. Mutî' el-Hâfız, I, 324-330) birçok nüshası bulunan eser müstakil olarak veya bazı hâşiyeleriyle birlikte birçok defa basılmıştır (İstanbul 1260, 1277, 1294, 1307, 1308; Hint 1223; Kalküta 1243, 1268; Leknev 1280, 1293 [Hintçe tercümesiyle birlikte], 1294; Bombay 1278, 1300-1302, 1309; Lahor 1305; Bulak 1254, 1272; Kahire 1268, 1293, 1299, 1307, 1318, 1321). Eserin nikâh, talâk, vakıf, hibe, şüh'a, vesâyâ ve ferâiz bölümleri Brij Mohar Doyal tarafından İngilizce'ye tercüme edilerek Arapça metniyle birlikte basılmıştır (Leknev 1913; tıpkıbasım Delhi 1992). *ed-Dürri'l-muhtâr*, Hanefî mezhebindeki sahih görüşlere yer vermesi ve birçok fikhî meseleyi muhtasar şekilde ihtiva etmesi sebebiyle rağbet görmüş, üzerine çeşitli hâşiyeler yazılmıştır. Bunların içinde en önemlileri İbn Âbidîn'in *Reddü'l-muhtâr*'ı ile (I-V, Bulak 1272, 1286; I-VIII, Kahire 1386) Tahtâvî'nin *Hâşiyeye 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*'ıdır (Kalküta 1264; Kahire 1268, 1304; Bulak 1269, 1282). Tahtâvî'nin eseri Abdülhamid el-Ayntâbî tarafından *Tercümetü't-Tahtâvî ale'd-Dürri'l-muhtâr* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (I-VIII, İstanbul 1285-1288). Eserin diğer belli başlı hâşiyeleri de şunlardır: İbn Abdürrez-zâk, *Silkü'n-naqdâr* (Dârü'l-kütübî'z-Zâ-

hiriyye, nr. 6662); Halîl b. Muhammed el-Fettâl, *Delâ'ilü'l-esrâr* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 9496 [I]; 59 [II]); Hasan b. İbrâhîm el-Cebertî, *İşlâhu'l-isfâr* (namazın vâcipleri bölümüyle ilgili bir risâledir; Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 2682); İbrâhîm b. Mustafa el-Halebî, *Tuhtetü'l-ahyâr* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 5246, 6644, 8191, 8441, 9153, 11137); Muhammed b. Abdülkâdir el-Ensârî, *Nuhtetü'l-efkâr* (I-IV, Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 2567-2570; eser *ed-Dürrü'l-muntekâ*. İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî'nin (ö. 956/1549) *Mülteka'l-ebhur* adlı eserinin şerhidir. 1080 (1669) yılında telif edilen eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (meselâ bk. Fatih, nr. 1809, Halet Efendi, nr. 147, Esad Efendi, nr. 773) ve Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (M. Mutî' el-Hâfız, I, 331-335) birçok nüshası mevcut olup defalarca basılmıştır (İstanbul 1302, 1309, 1310, 1311, 1317, 1319, 1321-1322, 1327, 1328). 3. *İfâdatü'l-envâr*. Ebü'l-Berekât en-Neseî'nin (ö. 710/1310) fıkıh usulüne dair *Menârü'l-envâr* adlı eserinin şerhidir (İstanbul 1300). Kitap, Muhammed Saîd el-Burhânî'nin (ö. 1966) ta'likiyle birlikte Muhammed Berekât tarafından da neşredilmiştir (Dımaşk 1413/1992). İbn Âbidîn bu esere *Nesemâtü'l-eshâr* adıyla bir hâşiyeye yazmıştır (İstanbul 1300; Kahire 1328, 1399). 4. *Hzâ'inü'l-esrâr ve bedâ'iu'l-efkâr*. Haskefî'nin *Tenvîrü'l-ebşâr'a* yazmak istediği ve *ed-Dürrü'l-muhtâr*'dan daha hacimli olarak tasarladığı şerhin vitir ve nâfile namazlar bahsine kadar yazılan kısmı olup eser müellifin vefatı sebebiyle yarım kalmıştır. Bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (nr. 10104). 5. *İhtisârü'l-Fetâva's-şûfiyye fi tarîkati'l-Bahâ'iyye*. Fazlullah Muhammed b. Eyyûb el-Mâcevî'ye (ö. 666/1286) ait eserin muhtasarıdır (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 1437). 6. *Şerhu Ka'tri'n-nedâ*. Hişâm el-Burhânî'nin özel kütüphanesinde bir nüshası mevcuttur (Muhammed Berekât, s. 22).

Haskefî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Cem' beyne Fetâva İbn Nuceym* (Zeynüddin İbn Nuceym'in *Fetâva's*ının kendi oğlu ve Şemseddin et-Timurtaşî tarafından yapılan tertiplerinin birleştirilmiş şeklidir), *Ta'lika 'alâ Şa'ihî'l-Bu'ârî*, *Ta'lika 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî* (Bakara ve İsrâ sûreleri).

BİBLİYOGRAFYA :

Haskefî, *İfâdatü'l-envâr* (nşr. Muhammed Berekât), [Dımaşk] 1413/1992, nâşirin mukaddimesi, s. 18-23; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eser*, IV, 63-65; M. Halîl el-Murâdî, 'Arfü'l-beşam fi-men vüliyye fetvâ Dımaşki's-Şâm (nşr. M. Mutî' el-Hâfız - Riyâz Abdülhamîd Murâd), Dımaşk 1399/1979, s. 81-84; Serkis, *Mu'cem*, I, 155, 778-779; Hediyyetü'l-'ârîfin, II, 295; İzâhu'l-meknûn, I, 428; Brockelmann, *GAL*, II, 404, 570; *Suppl.*, II, 428, 643; Zirikî, *el-A'lâm*, VII, 188; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 56; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 347; M. Mutî' el-Hâfız, *Fihrisü mahtûâtü Dâri'l-Kütübî'z-Zâhiriyye: el-Fıkhü'l-Haneîfî*, Dımaşk 1400-1401/1980-81, I, 33-34, 67, 136-139, 293-294, 324-335, 340-341, 354-360, 416-417; II, 242-245; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-ba'şî'l-'ilmî*, Cide 1403/1983, s. 344; Ahmet Özel, *Haneîfî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 133-134; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifin*, s. 370-371; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, II, 204-205.

AHMET ÖZEL

HASKÖY

İstanbul'da
Halîç'in kuzey kıyısında
Beyoğlu ilçesine bağlı
tarihî bir semt.

Kuzey ve kuzeybatıda Çevreyolu ile Sütüce ve Halıcıoğlu semtleri, batıda ve güneyde Halîç kıyıları, doğuda Kasımpaşa semtiyle kuşatılmıştır. Semtin asıl merkezi Pîripaşa mahallesidir. 1934 yılında basılan *İstanbul Şehir Rehberi*'ne göre Hasköy, şimdiki her biri ayrı birer semt olan Sütüce ve Halıcıoğlu mahalleleriyle Keçecipîri, Pîriçavuş ve Çıksalın mahallelerini kapsayan bir nahiye idi.

Hasköy'den bir görünüş

Bizans döneminde V. yüzyıldan itibaren asilzadelerin yazlık ikametgâhlarını kurmaları ile önem kazanan Hasköy bölgesi, İoannes Pikridios'un burada yaptırdığı manastırdan dolayı Pikridion adını almıştır. Aynı yerde bir saray inşa eden asilzade Aravinthos'un (Arebidos) ismi ne izâfeten Bizans döneminde "Arabant kasabası" da denilen semtin Hasköy adını, Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul kuşatması sırasında otağını bu bölgede kurmuş olmasından veya buradaki bahçelerden aldığı söylenir. Bir başka görüşe göre Hasköy adı bölgenin en büyük kilisesi olan Paraskevi'den gelmiştir. Türk döneminde Parasköy diye anılan semtin adı zamanla Hasköy'e dönüşmüştür.

İstanbul'un en eski Müsevî yerleşim bölgesi olan Hasköy'de Bizans döneminde Karâî Müsevîleri oturmaktaydı. Karaimler veya Karaylar olarak da bilinen bu grup, Orta Asya kökenli bir Türk boyu olup VI. yüzyılda Kafkasya'ya ve oradan da Ukrayna'ya göç ederek Hazarlar'la kaynaşmıştır. 626 yılından itibaren Bizans'ın Hazar Devleti ile olan müsbet ilişkileri sonucu İstanbul'a gelmeye başlayan Karâîler Hasköy'e yerleştirildi. Burada kendi inançlarına göre yer altında Kal ha Kadoş be Kuştâ Bene Mikra (İstanbul Karâîleri'nin mukaddes sinagogu) adıyla inşa ettikleri sinagog halen ibadete açıktır. Hasköy, İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra da bir Müsevî mahallesi olarak gelişmesini sürdürdü. II. Bayezid, 1492 yılında İspanya ve Portekiz'den kovularak Osmanlı Dev-